

International and European Principles of Ensuring Social Human Rights by Public Authorities

UDC: 351:342.72/.73

DOI: <https://doi.org/10.15421/152304>

Shumliaieva Iryna

Ph.D., Assoc. Prof., <https://orcid.org/0000-0001-5727-8888>, communaua@gmail.com

Dnipro University of Technology (Dnipro, Ukraine)

Abstract

The **relevance** of the article consists in the problems of ensuring social human rights by public authorities in Ukraine. In addition, a discrepancy between the proclamation of social human rights and their practical implementation exists. This situation indicates the importance of conducting research on the definition of international and European principles that underlie the modern conceptual approach to ensuring a high social standard for the national level.

The **purpose** of the article is to find out the features of international and European acts, which contain standards of social human rights and should be ensured at the state level in the context of the construction and functioning of the welfare state.

Determining the place of social human rights among other rights that are important to ensure a person has an adequate living environment and which are included in international and European documents as a minimum standard was the **result of research**.

European acts of social direction, which are devoted to the consolidation of human rights and guarantees, are analyzed. Issues related to access to quality public services, education, health care, social protection, housing, employment, social rights of social minorities are considered as a legal instrument of the pan-European level, which ensures wide and complete protection of social rights, if it is implemented at the national level. The monitoring process of the European Committee of Social Rights, which is a collective complaints procedure and reporting system, was analyzed.

The **conclusions** contain proposals for the integrated and gradual implementation of measures towards the construction of an internal support systems of ensuring social human rights in Ukraine. The basis for socially significant transformations should be the adoption of a Social Code that meets the standards of the Council of Europe and the EU as well as the best practice of leading European countries of the EU.

Keywords: social rights, social state, social protection, public authorities, international documents, European acts, standards

Міжнародні та європейські засади забезпечення соціальних прав людини органами публічної влади

Шумляєва Ірина

Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (Дніпро, Україна)

Анотація

Наявність проблем забезпечення соціальних прав людини органами публічної влади, невідповідність між їх проголошенням та реалізацією **актуалізує** здійснення досліджень щодо визначення міжнародних та європейських принципів, які мають бути покладені в основу сучасного концептуального підходу із соціального забезпечення, відображеного на національному рівні в Україні. **Метою** статті визначено з'ясування особливостей міжнародних та європейських актів, в яких уміщено стандарти соціальних прав людини, що мають бути забезпечені на державному рівні в контексті побудови і функціонування соціальної держави.

Результатами дослідження є визначення місця соціальних прав людини серед інших прав, зважаючи на важливість забезпечення особі належних умов життя, що розглядається в міжнародних та європейських документах як мінімальний стандарт. Розглянуті європейські акти соціального спрямування присвячені закріпленню прав людини і гарантій, пов'язаних із доступом до якісних державних послуг, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, житла, працевлаштування, соціальних прав соціальних меншин, які розглядаються у якості правового інструменту загальноєвропейського рівня, що забезпечує у разі реалізації широкий і повний захист соціальних прав. Проаналізовано процес моніторингу Європейського комітету із соціальних прав, який здійснюється через процедуру колективних скарг та систему звітності.

Зроблені **висновки** стосуються пропозицій щодо комплексного і поступового здійснення заходів у напрямі побудови внутрішньої системи забезпечення соціальних прав людини в Україні. Базою для соціально значущих перетворень має стати прийняття анонсованого урядом Соціального кодексу, що відповідає стандартам Ради Європи та ЄС, а також кращим практикам провідних європейських країн ЄС, що сприятиме досягненню високого рівня економічного розвитку країни, розвиненості громадянського суспільства й суспільній підтримці дій органів публічної влади в Україні.

Ключові слова: соціальні права, соціальна держава, соціальний захист, органи публічної влади, міжнародні документи, європейські акти, стандарти

Стаття надійшла / Article arrived: 25.01.2023

Схвалено до друку / Accepted: 31.03.2023

Вступ.

Побудова соціальної держави в Україні є одним з найважливіших напрямів розвитку з урахуванням євроінтеграційних прагнень. Принцип соціальної державності, закріплений в конституціях багатьох країн, тісно пов'язаний із соціальними, економічними та культурними правами. Конституційне закріплення соціальних прав людини означає їх визначення та сприйняття у якості загальнолюдських цінностей в розвиненому суспільстві, які відображають такий рівень розвитку держави та суспільства, за якого можливим є забезпечення гідного рівня життя та соціальної захищеності людини.

Для досягнення цього рівня в Україні триває реформа системи соціального страхування, вдосконалюється система надання соціальних послуг, а також планується реформування системи соціального захисту населення з урахуванням потреб переселенців і ветеранів війни. Водночас так і не була в повному обсязі реалізована Національна стратегія у сфері прав людини, затверджена указом Президента України від 25 серпня 2015 р. Проект Стратегії людського розвитку, розробленої на виконання Указу Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 14 вересня 2020 р. та схваленої урядом у квітні 2021 р., яка мала б врахувати проблеми реалізації попередньої стратегії та належним чином забезпечити реалізацію і захист соціальних прав людини в Україні, так і не було прийнято. Невизначеним залишається питання стосовно сфери застосування соціальних прав, а конституційні норми відображають переважно опосередкований характер діяльності держави в соціальній сфері, чітко не формулюючи відповідальність держави перед людиною, а також індивіда перед державою. Проблема забезпечення соціальних прав людини залишається недостатньо дослідженим напрямом у вітчизняній науці публічного управління, що актуалізує вивчення кращих світових стандартів забезпечення соціальних прав людини органами публічної влади як гарантуючої функції соціальної держави.

Аналіз досліджень і публікацій.

Проблеми забезпечення реалізації соціальних прав людини в Україні є предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних фахівців. На особливу вагу заслуговують ті праці науковців, які присвячені питанням вивчення та адаптації міжнародних та європейських принципів забезпечення соціальних прав особи, серед яких слід виділити А. Клименка, В. Костюка, Є. Краснова, Л. Малюгу, О. Мельника,

Ю. Мірошничека, І. Яцкевича. Водночас в умовах побудови соціальної держави важливим є подальше здійснення наукових розвідок щодо визначення найкращих соціальних стандартів, що обумовило обрання даної проблематики дослідження.

Метою статті є визначення особливості міжнародних та європейських актів, в яких уміщено стандарти соціальних прав людини, що мають бути забезпечені органами публічної влади в контексті побудови і функціонування соціальної держави в Україні.

Результати дослідження.

Соціальні права людини займають особливе місце в системі прав людини, оскільки відрізняються тим, що їх забезпечення визначається насамперед економічними можливостями держави, розвитком судової системи та захисту відповідно до міжнародних стандартів. Такі права відносять до позитивних, оскільки їх реалізація потребує певних активних дій з боку органів публічної влади в інтересах особи, що пов'язано з прийняттям спеціальних програм, упровадженням відповідних організаційно-правових і фінансових механізмів для їх забезпечення, а також їх належною реалізацією.

Як відзначає А. Клименко, соціальні права людини є правами, що виникають у результаті взаємодії людини й держави з метою досягнення відповідних соціальних стандартів (Клименко, 2019). Вони характеризуються як менш універсальні, оскільки відрізняються від громадянських і політичних прав меншою визначеністю й чіткістю формулювань (Турута, 2014).

Соціальні права особи входять до другого покоління прав людини відповідно до класифікації, яка відтворює еволюційний порядок визнання сфер їх застосування на державному та міжнародному рівні. Віднесення їх до цієї групи означає, що участь держави та суспільства в закріпленні й забезпеченні цих прав є обов'язковою, тому органи державної влади повинні дотримуватися доволі жорстких вимог в частині формування засад соціальної системи. Це було враховано низкою держав ЄС, які на конституційному рівні закріпили принципи соціальної держави, починаючи із середини ХХ ст., навіть відносячи соціальні права до обов'язків держави. Наприклад, у Конституції Іспанії закріплено, що публічні влади забезпечують створення сприятливих умов для соціального та економічного прогресу (ст. 40), а також підтримують режим публічного соціального страхування (ст. 41) (The Spanish constitution, 1978).

Існуюча у науковій літературі дискусія щодо віднесення прав людини до тієї чи іншої групи обумовлена їх значним обсягом, відсутністю сталості у визначенні, а також тим, що права, умовно віднесені до певної групи прав, є універсальними, взаємопов'язаними, взаємозалежними і неподільними. Значну кількість існуючих визначень поняття «соціальні права людини» поєднують такі аспекти, як соціальна сфера і важливість забезпечити особі належні умови життя, що становлять мінімальний стандарт відповідно до міжнародних та європейських актів. Серед таких актів слід виділити Загальну декларацію прав людини від 10 грудня 1948 р., Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 р., Європейську конвенцію з прав людини від 4 листопада 1950 р., Віденську декларацію від 25 червня 1993 р., Європейську соціальну хартію (переглянуту) Ради Європи від 3 травня 1996 р., що мають пріоритетне значення для визначення тих прав, які слід віднести до соціальних.

Також важливими для забезпечення соціальних прав людини є ратифікація на національному рівні таких актів: Конвенція про права дитини, яка захищає соціальні права дітей на належний рівень життя та здоров'я, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального і соціального розвитку дитини, соціального забезпечення та освіти (Convention on the Rights, 1989); Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, що вимагає заборони та ліквідації расової дискримінації стосовно соціальних прав на житло, охорону здоров'я та медичне обслуговування, соціального забезпечення та соціальних послуг, освіти та професійної підготовки (International Convention, 1965); Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, яка вимагає ефективних заходів для досягнення рівності між чоловіками та жінками в усіх галузях соціального життя, недопущення дискримінації у галузі охорони здоров'я, зайнятості, освіти тощо (Convention on the Elimination of All Forms, 1979); Конвенція про права людей з інвалідністю, спрямована на подолання несприятливого соціального становища осіб з інвалідністю, тому передбачає на державному рівні організацію, зміцнення та розширення реабілітаційних послуг та програм, особливо у сфері охорони здоров'я, зайнятості, освіти та соціального обслуговування, визнання право людей з інвалідністю на соціальний захист і користування ним (ст. 28) тощо (Convention on the Rights, 2007).

Протягом останнього десятиліття на міжнародному рівні має місце повернення до первісної побудови міжнародних актів стосовно прав людини, що підтверджує їх неподільність та зв'язок. Важливість соціальних прав людини підкреслено у Резолюції, прийнятій Генеральною асамблеєю ООН 25 вересня 2015 р. «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», який являє собою пакет універсальних і спрямованих на перетворення цілей та завдань для реалізації плану дій для людей, планети й процвітання (Transforming our world, 2015). У напрямі соціального розвитку ця резолюція відзначає: важливість рішучого подолання бідності та голоду в усіх формах та проявах, забезпечення реалізації потенціалу людей в умовах гідності та рівності, а також заможного та повноцінного життя. Визнання того, що кожна країна несе основну відповідальність за власний економічний та соціальний розвиток, передбачає прийняття на національному рівні відповідних нормативних актів.

В Україні у цьому напрямі було прийнято Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 р. № 722/2019, серед яких слід виділити: подолання бідності та голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства; забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці; забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх; сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх (Про цілі сталого розвитку, 2019).

Крім цього, слід зважати на прийняті на європейському рівні документи, які мають рекомендаційний характер, зокрема такі рекомендації Комітету міністрів державам-членам Ради Європи: Рекомендація CM/Rec (2015)3 щодо сприяння доступу до соціальних прав для молодих людей з неблагополучних районів, Rec(2003)19 про покращення доступу до соціальних прав, CM/Rec(2010)7 щодо Хартії Ради Європи про освіту для демократичного громадянства та освіту з прав людини, CM/Rec(2011)12 про права дітей і дружні до дітей та родин соціальні послуги. Слід відзначити, що Комітет міністрів, як головний орган Ради Європи, приймає важливі рішення та розробляє рекомендації для країн-членів Ради Європи з питань, що стосуються прав людини, демократії чи верховенства права. Такі рекомендації не

є обов'язковими для країн-членів, проте вони забезпечують межі політики та вміщують пропозиції, які уряди можуть і повинні впроваджувати на національному рівні.

Більш конкретизованими та предметними в системі міжнародних актів щодо соціальних прав людини є міжнародні соціальні стандарти, які приймаються, зокрема Міжнародною організацією праці (МОП). З часу свого становлення МОП активно просуває політику підтримки країн у встановленні адекватних рівнів соціального захисту для всіх членів суспільства, керуючись міжнародними нормами соціального забезпечення, прийнятими її тристоронніми учасниками організації, зокрема Конвенцією про мінімальні норми соціального забезпечення 1952 р. № 102.

На рівні МОП було розроблено систему міжнародних стандартів праці, які забезпечують гідні умови для продуктивної роботи, свободу, рівність, безпеку та гідність трудящих, викладені у конвенціях, рекомендаціях та резолюціях, серед яких: Конвенція 1962 р. про рівноправність у сфері соціального забезпечення № 118, Конвенція 1982 р. про збереження прав у сфері соціального забезпечення № 157, Конвенція 1988 р. про сприяння зайнятості та захист від безробіття № 168, Рекомендація 2012 р. про мінімальні рівні соціального захисту № 202, Резолюція про сприяння соціальній справедливості за допомогою гідної праці 2016 р., Резолюція та висновки про соціальне забезпечення МОП 2001 р., Резолюція та висновки про періодично обговорювані проблеми соціального захисту (соціального забезпечення) 2011 р., Резолюція про заходи, що вживаються з метою перетворення мінімальних рівнів соціального захисту в реальність у всіх країнах світу 2012 р., Декларація століття МОП про майбутнє сфери праці 2019 р., Резолюція про включення безпечних та здорових умов праці до затверджених Міжнародною організацією праці основоположних принципів і прав у сфері праці 2022 р. тощо.

Відповідно до Закону України «Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення №102» від 16 березня 2016 р. № 1024-VIII Україна взяла на себе зобов'язання за дев'ятьма розділами Конвенції: «Медичне обслуговування», «Допомога у зв'язку з хворобою», «Допомога по безробіттю», «Допомога по старості», «Допомога у випадку трудового каліцтва або професійного захворювання», «Родинна допомога», «Допомога у зв'язку з вагітністю і пологами», «Допомога по інвалідності», «Допомога

у зв'язку з втратою годувальника» (Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці, 2016). Незважаючи на встановлення вищих порівняно із цією Конвенцією виплат у відсотковому відношенні для захищених осіб в Україні, в абсолютному значенні суми виплат є недостатніми для забезпечення гідного рівня життя (Краснов, 2016), що потребує підвищення мінімального рівня соціальних гарантій.

Звертаючи увагу на норми Євросоюзу щодо прав людини, які поряд із демократією та верховенством закону є головними цінностями ЄС, слід виходити з того, що права людини розглядаються як загальні й неподільні, що відображено в європейських актах соціального спрямування, зокрема Європейському кодексі соціального забезпечення та Європейській соціальній хартії. Визначення базової системи європейських соціальних стандартів на такому рівні є важливим для стимулювання країн-учасниць до розвитку власної внутрішньої будови системи соціального забезпечення та захисту з урахуванням національних особливостей.

Підписання Україною у 2016 р. Європейського кодексу соціального забезпечення є надзвичайно важливим кроком для подальшої адаптації національного законодавства у соціальній сфері до європейських стандартів. Україна взяла на себе зобов'язання щодо медичної допомоги (ч. II), грошової допомоги у зв'язку з хворобою (ч. III), допомоги по безробіттю (ч. IV), пенсії за віком (ч. V), допомоги в разі виробничої травми та професійного захворювання (ч. VI), допомоги сім'ї (ч. VII), допомоги у зв'язку з материнством (ч. VIII), допомоги по інвалідності (ч. IX), допомоги у разі смерті годувальника (ч. X) (European Code, 1990). За таких обставин взяття зобов'язань за Європейським кодексом соціального забезпечення потребує вдосконалення внутрішньої системи законодавства в частині реалізації соціальних прав людини. На думку науковців це має включати: запровадження національної програми імплементації міжнародних та європейських соціальних стандартів, а також міжнародної соціально-правової експертизи законів про соціальне забезпечення; посилення ефективності, дієвості та доступності права на соціальне забезпечення та тісно пов'язаних із ним прав, розробку дієвої системи соціальних стандартів та соціальних гарантій; здійснення кроків щодо розробки, обговорення й прийняття Кодексу про соціальне забезпечення на основі міжнародних та європейських соціальних стандартів і подальший процес звуження сфери підзаконного нормативно-правового регулювання відносин з соціального забезпечення із запровадженням

постійного моніторингу, нагляду та контролю за дотримання законодавства про соціальне забезпечення (Костюк, & Мельник, 2017); посилення законодавчого регулювання соціальних прав, прозорості, відкритості та доступності механізмів реалізації та правової охорони соціальних прав, а також механізмів державного нагляду і контролю за дотриманням соціальних прав й підвищення ефективності механізмів юрисдикційного захисту соціальних прав (Яцкевич, 2017); вирішення проблеми фінансового забезпечення соціальних прав на основі конституційних ідей рівності і справедливості (Мірошніченко, 2019).

Іншим важливим документом Ради Європи є Європейська соціальна хартія (далі – Хартія), прийнята у 1962 р. (ETS № 35) та переглянута у 1996 р. (ETS № 163). Хартія вмістила в одному документі всі права, гарантовані попередньою редакцією та Додатковим протоколом до неї 1988 р. (ETS № 128), а також доповнилася новими правами та зазнала змін. Хартія є актом Ради Європи, який гарантує фундаментальні соціальні та економічні права на відміну від Європейської конвенції з прав людини, яка стосується громадянських і політичних прав, закріплюючи основні принципи, якими мають керуватися держави-члени Ради Європи в своїй соціальній політиці. Вона присвячена закріпленню прав людини і гарантій, пов'язаних із доступом до якісних державних та медичних послуг, освіти, житла, працевлаштування, соціального захисту, соціальних прав соціальних меншин (European Social Charter (Revised), 1996). Хартія приділяє особливу увагу захисту вразливих осіб, людей з особливими потребами (особи похилого віку, діти, люди з обмеженими можливостями, мігранти), вимагаючи, щоб користування цими правами було гарантовано без дискримінації. Жоден інший правовий інструмент на загальноєвропейському рівні не може забезпечити такий широкий і повний захист соціальних прав. Хартія також є основою права ЄС, що підтверджується тим, що більшість закріплених основних прав ЄС ґрунтуються на відповідних статтях Європейської соціальної хартії. Тому Хартія розглядається в ЄС як «Соціальна конституція» і є важливим елементом побудови системи прав людини в Європі.

За змістом і структурно Хартія є набором міжнародних стандартів щодо соціальних прав й механізму контролю за їх виконанням в окремих країнах. Уміщена в ній договірна система гарантує широке коло прав людини із повсякденних життєво важливих потреб. Частина I Хартії є за змістом декларацією цілей та принципів, досягнення яких мають прагнути

країни-учасниці. У Частині II закріплено конкретні соціально-економічні права людини, які країни зобов'язуються забезпечити на національному рівні.

Зважаючи на те, що Хартія спрямована на застосування Загальної декларації прав людини 1948 р. в Європі, вона пов'язана із системою договорів ООН про права людини та Хартією ЄС про основні права. Відповідно до принципу універсальності, неподільності, взаємозалежності та взаємозв'язку прав людини згідно Віденської декларації ООН 1993 р., яка підтверджує, що соціальні права є правами людини нарівні з громадянськими та політичними правами (Vienna Declaration, 1993), Хартія доповнює на загальноєвропейському рівні гарантії, що містяться в Європейській конвенції з прав людини, а також є основою статутних цілей Ради Європи щодо прав людини, верховенства права та демократії, які неможливо реалізувати без дотримання соціальних прав.

Під час ратифікації Хартії кожна країна самостійно обирає статті та пункти для виконання, водночас для того, щоб стати повноправними учасниками документа, країнам необхідно взяти на себе в повному обсязі шість із дев'яти основних статей частини II Хартії. В Україні Хартія була ратифікована 14 вересня 2006 р. і було взято зобов'язання вважати частину I Хартії декларацією цілей, до здійснення яких вона має прагнути всіма відповідними засобами, а також виконувати обов'язково низку статей та пунктів частини II Хартії (Про ратифікацію, 2006). Україна приєдналася до 74 пунктів 27-ми статей в момент ратифікації та до п. 3 і 4 ст. 12 пізніше згідно Закону України «Про внесення зміни до пункту 2 Закону України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)» від 17 травня 2017 р. № 2034-VIII 176 (Про внесення зміни, 2017). Слід погодитися із думкою Л. Малюги про те, що норми національного соціального законодавства були тільки частково приведені у відповідність до європейських соціальних стандартів, визначених Хартією, і деякі зі взятих зобов'язань так і не були виконані Україною (Малюга, 2019).

Зважаючи на взяті Україною зобов'язання, слід уважно віднестися до контрольного механізму, який покликаний гарантувати дотримання взятих зобов'язань країнами-учасницями. Закріплені механізми моніторингу включають систему звітності, що була оновлена та значно покращена Протоколом про внесення змін (Protocol amending the European Social Charter 1991 р. ETS № 142). Для держав-учасниць, які його прийняли, система звітності доповнена також Додатковим протоколом 1995

р., який передбачає систему колективних скарг (Additional Protocol to the European Social Charter Providing for a System of Collective Complaints ETS № 158).

Дотримання зобов'язань, взятих країнами-учасницями Хартії, підлягає моніторингу Європейським комітетом із соціальних прав. Цей орган здійснює контроль шляхом використання двох механізмів моніторингу: через колективні скарги, подані соціальними партнерами та іншими неурядовими організаціями (процедура колективних скарг), а також через національні звіти, складені країнами-учасницями (система звітності).

У частині, яка стосується обов'язкових правових положень (схвалені контрольним органом, затверджені обов'язковим договором і відповідними протоколами), рішення та висновки Європейського комітету із соціальних прав повинні бути враховані країнами, навіть якщо вони не підлягають прямому виконанню на рівні національних публічно-правових систем. Країни можуть створити основу для позитивного розвитку соціальних прав через законодавство та судову практику. Стосовно висновків та рішень, прийнятих Європейським комітетом із соціальних прав у межах механізму моніторингу, слід відзначити, що Комітет міністрів бере участь в заходах останньої стадії механізму моніторингу Хартії шляхом ухвалення резолюцій і рекомендацій. Таким чином забезпечується виконання висновків і рішень, прийнятих Європейським комітетом із соціальних прав. Відповідні рішення Комітету міністрів готує Урядовий комітет щодо Європейської соціальної хартії та Європейського кодексу соціального забезпечення. Результатом моніторингу є висновок Європейського комітету із соціальних прав про те, чи відповідає об'єкт моніторингу в країні-учасниці Хартії у межах системи звітності або процедури колективних скарг.

Після отримання висновку Європейського комітету із соціальних прав Комітет міністрів приймає резолюцію більшістю у дві третини голосів. Резолюція закінчує кожен цикл нагляду та може містити індивідуальні рекомендації для зацікавлених країн-учасниць. Якщо Європейський комітет із соціальних прав вирішить, що ситуація не відповідає вимогам Хартії, відповідна країна повинна зробити все, щоб усунути існуючі недоліки. Якщо країна не буде вживати необхідних заходів, то Комітет міністрів може направити їй рекомендацію з проханням змінити ситуацію в законодавстві та на практиці. З огляду на важливість цих питань рішення приймаються більшістю у дві

третини голосів. У голосуванні щодо прийняття резолюцій та рекомендацій можуть брати участь лише країни-учасниці Хартії. У межах системи звітності документи Комітету міністрів готує Урядовий комітет із Європейської соціальної хартії та Європейського кодексу соціального забезпечення, до складу якого входять представники урядів країн-учасниць Хартії.

У 2017 р. Європейський парламент, Рада та Європейська комісія проголосили документ «Європейська опора соціальних прав» (EPSR), яка закріпила 20 ключових принципів і прав для підтримки справедливості та добробуту, структуровані в три розділи за такими сферами: рівні можливості та доступ до ринку праці, справедливі умови праці, соціальний захист та інтеграція (European Pillar, 2017). Усі принципи стосуються життя людей з обмеженими можливостями, а також тих, хто надає їм послуги щодо працевлаштування, освіти, навчання або довгостроковий догляд. У березні 2021 р. Європейська комісія представила свої пропозиції щодо реалізації EPSR. Після цього в травні 2021 р. у Плані дій (має бути переглянутий у 2025 р.) було офіційно визначено зобов'язання до 2030 р. досягти трьох цілей: зайнятість не менше 78% людей віком від 20 до 64 років; щорічне навчання мінімум 60% усіх дорослих; зменшення кількості людей, яким загрожує бідність або соціальна ізоляція щонайменше на 15 млн., включаючи мінімум 5 млн. дітей (The European Pillar, 2021). Реалізація EPSR є спільним політичним зобов'язанням і відповідальністю інституцій ЄС, національних, регіональних і місцевих органів влади, соціальних партнерів і громадянського суспільства, які мають брати участь відповідно до своєї компетенції. Починаючи з 2018 р., принципи EPSR почали впроваджуватися і країни-члени повинні звітувати про їх внесення до своїх національних програм реформування з метою досягнення кінцевої мети – побудови сильної Соціальної Європи. Досягнення повної реалізації принципів EPSR вимагає переважно дій на національному, регіональному та місцевому рівнях.

Нині у розвинутих демократичних країнах актуалізується вирішення питань, які стосуються приділення органами публічної влади більшої уваги соціальним правам, зважаючи на існуючу ситуацію, коли в системі прав людини пріоритетне місце займають громадянські та політичні права. Цей підхід враховує те, що соціальні права є емансипаційними, оскільки виражається в тенденції до вільного недискримінаційного використання особою своїх соціальних прав в різних формах, а також позиціонують людей як власників прав на достатній життєвий рівень,

доступне житло та їжу, освіту та охорону здоров'я, соціальний захист, а не як користувачів послуг, клієнтів або споживачів.

Незважаючи на те, що соціальні права покликані забезпечувати людині гідний рівень життя та соціальний захист, в Україні багато соціальних норм мають декларативний характер або досить низький рівень фінансової забезпеченості, а тому належним чином не реалізуються. Крім цього, у вітчизняному законодавстві не закріплено єдиного поняття соціальних прав, а їх значна кількість розпорошена по різних нормативних актах. Як вбачається, анонсований урядом на початку 2023 р. крок до прийняття Соціального кодексу дозволить врахувати усі прогресивні світові стандарти та практику щодо належної реалізації соціальних прав людини в Україні. Це означає не тільки визнання, але й забезпечення державою можливостей для гідного життя людини з такими умовами життя, який держава, що проголосила себе соціальною, зобов'язана забезпечити кожному громадянину.

Висновки і пропозиції.

Реалізація державою соціальної функції передбачає забезпечення і захист соціальних прав людини, гарантування гідного життя тим особам, які з різних причин втратили можливості щодо самостійної підтримки належного рівня життя. Закріплення та реалізація соціальних прав людини є основою соціальної держави, тому вона має створювати умови для ефективного здійснення громадянами даних прав та механізми їх захисту. Розглянуті міжнародні та європейські засади щодо соціальних прав людини і громадянина втілюють в собі найкращі стандарти і практики, тому відображені в законодавстві провідних країн світу, які задекларували на

конституційному та законодавчому рівні основні принципи соціальної державності.

Концепт соціальної держави, якої прагне Україна, має враховувати такі прогресивні тенденції в досить складній інституційній системі, яка повинна мати дієві механізми для створення високого рівня життя для громадян. Складність процесів функціонування соціальної держави полягає в тому, що навіть найбільш розвинені європейські країни, які значно наблизилися до ідеальної моделі соціальної держави, не досягли абсолютної реалізації її концептуальних засад. Відповідно подальші кроки в напрямі побудови внутрішньої системи забезпечення соціальних прав людини в Україні повинні мати комплексний характер і включати заходи в напрямі реалізації принципів свободи в природному сенсі, досягненні високого рівня економічного розвитку країни для створення матеріальної основи надання допомоги населенню за потреби, розвиненості громадянського суспільства і суспільній підтримці дій органів публічної влади, що є базою для соціально значущих перетворень.

Реалізація міжнародних та європейських засад соціального забезпечення та захисту особи в Україні означає здійснення заходів цілеспрямовано та поступово для отримання найкращого результату. Це реалістична вимога, оскільки потрібен час для розробки і впровадження ефективної та справедливої політики щодо житла, освіти, охорони здоров'я тощо. Першим таким кроком має стати кодифікація соціального законодавства і прийняття Соціального кодексу України, який відповідає стандартам Ради Європи та ЄС, а також практиці провідних європейських країн.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

- Клименко, А. Л. (2019). *Стандарти і гарантії соціального забезпечення: міжнародно-правовий і вітчизняний контекст*. (Монографія). Харків: Юрайт.
- Костюк, В. Л., & Мельник, О. Я. (2017). Європейський кодекс соціального забезпечення у контексті новітньої моделі джерел права: проблеми та тенденції. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2017 року): у 2-х т. (с. 532-535)*. Т. 1. Одеса: Гельветика.
- Краснов, Є. В. (2016). Ратифікація конвенції міжнародної організації праці № 102 як вектор вдосконалення системи соціального забезпечення України на шляху до євроінтеграції. *Прикарпатський юридичний вісник*, 2(11), 144-147.
- Малюга, Л. Ю. (2019). *Теоретико-правові основи адаптації соціального законодавства України до законодавства Європейського Союзу*. (Монографія). Херсон: Видавничий дім «Гельветика».
- Мірошніченко, Ю. (2019). Конституційно-правові аспекти забезпечення соціальних прав людини і громадянина. *Підприємництво, господарство і право*, 11, 245-250. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.42>
- Про внесення зміни до пункту 2 Закону України «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)». №2034-VIII. (2017, Травень 17). *Закон України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2034-19#Text>
- Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої). №137-V. (2006, Вересень 14). *Закон України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-16#Text>
- Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення. №1024-VIII. (2016, Березень 16). *Закон України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-19#Text>

- Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. №722/2019. (2019, Вересень 30). *Указ Президента України*. Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
- Турута, О. В. (2014). Соціальні права людини в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету, Сер. «Право»*, 24(1), 112-115.
- Яцкевич, І. І. (2017). Реалізація соціальних прав людини в умовах формування соціальної держави. *Матеріали VI міжн. наук.-практ. конф. «Малиновські читання» (м. Острог, 17 лист. 2017 р.)*, (с. 93-94). Острог.
- Access of young people from disadvantaged neighbourhoods to social rights. CM/Rec(2015)3.* (2015, January 21). Recommendation adopted the Committee of Ministers of the Council of Europe. Retrieved from <https://rm.coe.int/access-to-social-rights-cmrec-2015-3-ukr/1680a153fa>
- Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.* (1979, December 8). Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women/>
- Convention on the Rights of Persons with Disabilities by Sixty-first session of the General Assembly by resolution. A/RES/61/106.* (2007, January 24). Retrieved from <https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/general-assembly/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-ares61106.html>
- Convention on the Rights of the Child by General Assembly resolution.* (1989, November 20). Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>
- European Code of Social Security (Revised).* (1990, November 6). Retrieved from <https://rm.coe.int/168007b3d6>
- European Pillar of Social Rights.* (2017, November 17). Retrieved from <https://europe-solidarity.eu/documents/social-pillar-goteborg.pdf>
- European Social Charter (Revised).* (1996, May 3). Retrieved from <https://rm.coe.int/168007cf93>
- International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. 2106 (XX). (1965, December 21). *UN General Assembly resolution.* Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-elimination-all-forms-racial>
- The European Pillar of Social Rights Action Plan. SWD(2021) 46 final. (2021, March 4). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions.* Retrieved from [file:///D:/My%20Downloads/SWD\(2021\)%2046_EN_autre_document_travail_service_part1_v8.pdf](file:///D:/My%20Downloads/SWD(2021)%2046_EN_autre_document_travail_service_part1_v8.pdf)
- The Spanish constitution : passed by the Cortes Generales in Plenary Meetings of the Congress of Deputies and the Senate held.* (1978, October 31). Retrieved from <https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionINGLES.pdf>
- Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. (2015, September 25). *Resolution General Assembly United Nations.* Retrieved from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/89/PDF/N1529189.pdf?OpenElement>
- Vienna Declaration and Programme of Action.* (1993, June 25). Retrieved from <https://www.ohchr.org/sites/default/files/vienna.pdf>

REFERENCES

- About the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period until 2030. No. 722/2019. (2019, September 30). *Decree of the President of Ukraine.* Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
- Access of young people from disadvantaged neighbourhoods to social rights. CM/Rec(2015)3.* (2015, January 21). Recommendation adopted the Committee of Ministers of the Council of Europe. Retrieved from <https://rm.coe.int/access-to-social-rights-cmrec-2015-3-ukr/1680a153fa>
- Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women.* (1979, December 8). Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women/>
- Convention on the Rights of Persons with Disabilities by Sixty-first session of the General Assembly by resolution. A/RES/61/106.* (2007, January 24). Retrieved from <https://www.un.org/development/desa/disabilities/resources/general-assembly/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities-ares61106.html>
- Convention on the Rights of the Child by General Assembly resolution.* (1989, November 20). Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>
- European Code of Social Security (Revised).* (1990, November 6). Retrieved from <https://rm.coe.int/168007b3d6>
- European Pillar of Social Rights.* (2017, November 17). Retrieved from <https://europe-solidarity.eu/documents/social-pillar-goteborg.pdf>
- European Social Charter (Revised).* (1996, May 3). Retrieved from <https://rm.coe.int/168007cf93>
- International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination. 2106 (XX). (1965, December 21). UN General Assembly resolution. Retrieved from <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-elimination-all-forms-racial>
- Klymenko, A. L. (2019). *Social security standards and guarantees: international legal and domestic context.* (Monograph). Kharkiv: Jurayt.
- Kostyuk, V. L., & Melnyk, O. Ya. (2017). The European Social Security Code in the context of the latest model of sources of law: problems and trends. *Traditions and Innovations of Legal Science: Past, Present, Future: Materials of the International Science and Practice Conf. (Odesa, May 19, 2017):* in 2 volumes (pp. 532-535). Vol. 1. Odesa: Helvetica.
- Krasnov, E. V. (2016). Ratification of International Labor Organization Convention No. 102 as a vector for improving the social security system of Ukraine on the way to European integration. *Carpathian Legal Bulletin*, 2(11), 144-147.
- Malyuga, L. Yu. (2019). *Theoretical and legal foundations of adaptation of the social legislation of Ukraine to the legislation of the European Union.* (Monograph). Kherson: "Helvetika" Publishing House.

- Miroshnichenko, Yu. (2019). Constitutional and legal aspects of ensuring social rights of man and citizen. *Entrepreneurship, Economy and Law*, 11, 245-250. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.11.42>
- On Amendments to Clause 2 of the Law of Ukraine "On the Ratification of the European Social Charter (Revised)". No. 2034-VIII. (2017, May 17). *Law of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2034-19#Text>
- On the ratification of the Convention of the International Labor Organization on minimum standards of social security. No. 1024-VIII. (2016, March 16). *Law of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1024-19#Text>
- On the ratification of the European Social Charter (revised). No. 137-V. (2006, September 14). *Law of Ukraine*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-16#Text>
- The European Pillar of Social Rights Action Plan. SWD(2021) 46 final. (2021, March 4). *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*. Retrieved from file:///D:/My%20Downloads/SWD(2021)%2046_EN_autre_document_travail_service_part1_v8.pdf
- The Spanish constitution : passed by the Cortes Generales in Plenary Meetings of the Congress of Deputies and the Senate held*. (1978, October 31). Retrieved from <https://www.boe.es/legislacion/documentos/ConstitucionINGLES.pdf>
- Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. (2015, September 25). *Resolution General Assembly United Nations*. Retrieved from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/89/PDF/N1529189.pdf?OpenElement>
- Turuta, O. V. (2014). *Human social rights in Ukraine. Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University, Ser. "Law"*, 24(1), 112-115.
- Vienna Declaration and Programme of Action*. (1993, June 25). Retrieved from <https://www.ohchr.org/sites/default/files/vienna.pdf>
- Yatskevich, I. I. (2017). Realization of human social rights in the conditions of the formation of a social state. *Materials VI International science and practice conf. "Malinovsky readings" (Ostrog, November 17, 2017)*, (pp. 93-94). Ostrog.